

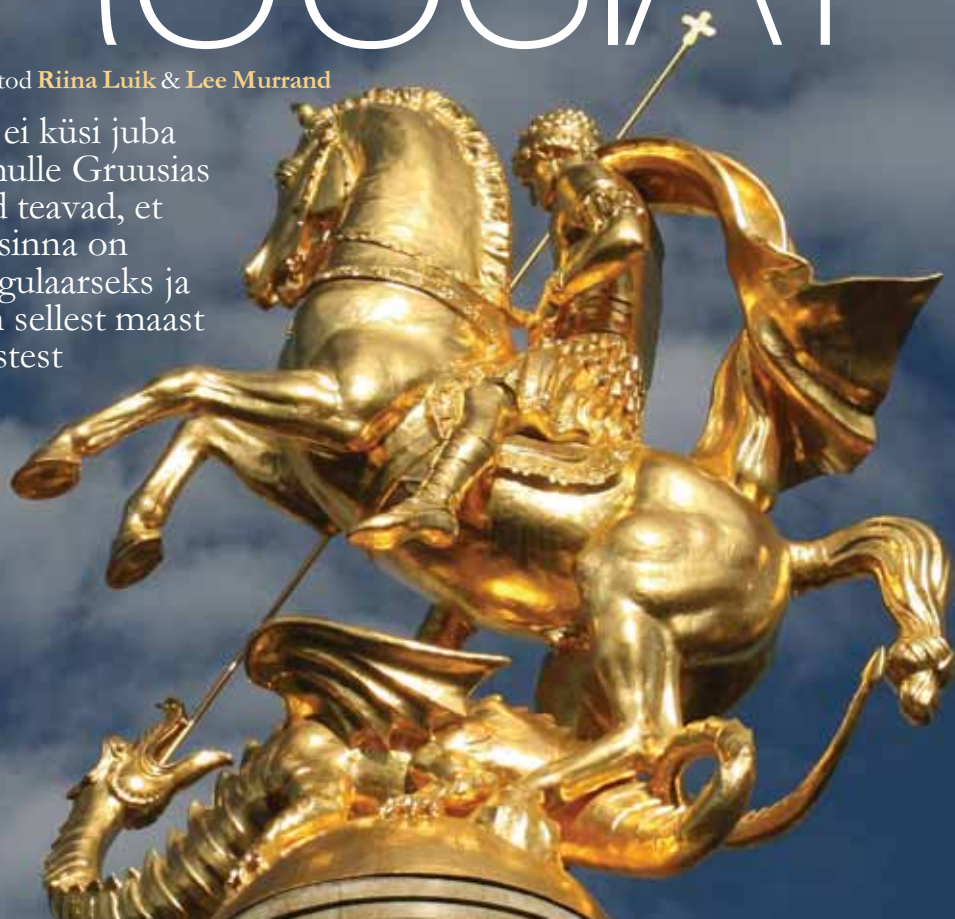
Mitu võimalust avastada

GRUUSIAT

tekst **Riina Luik** fotod **Riina Luik & Lee Murrand**

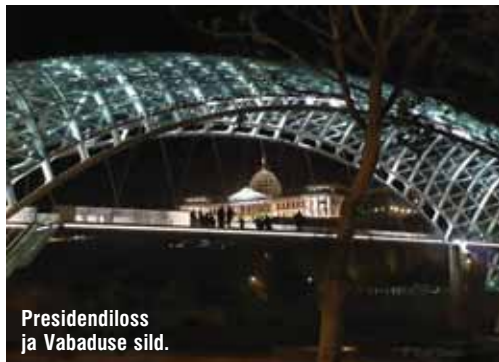
Minu sõbrad ei küsi juba ammu, mis mulle Gruusias meeldis – nad teavad, et minu käigud sinna on muutunud regulaarseks ja ikka veel olen sellest maast ja selle inimestest vaimustuses.

Püha Jüri kuju
Tbilisi Vabaduse
väljakul. Just
sellisena Tbilisi
teid vastu võtabki.

Nunnad
Mtskhetas.

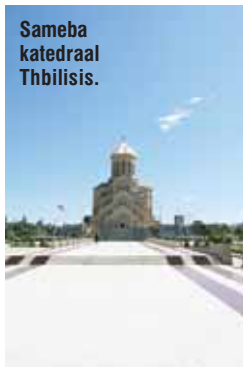
Presidendiloss
ja Vabaduse sild.

Tusheetia
maastik.

Mtskheta
vanalinn.

Sameba
katedraal
Tbilisis.

Potimüüjad
Batumi tee
ääres.

GRUSIA ON KAUGE, OMETI NII LÄHEDANE – kauge kilomeetrite ja lennusõidu pikkuse, lähedane võrratute inimeste ja külalislahkuse tõttu. Kuna Gruusias on avastamis- ja tutvustamisväärsset palju, otsustab iga reisisel vastavalt huvidele, kust alustab ja millega lõpetab.

ÕINE KOHTUMINE THBILISIGA

Tõenäoliselt saab tutvus Gruusiaga alguse pealinnast Thbilisist ning üsna kindel, et kohtute selle imekauni linnaga esmakordselt öösel – just siis maanduvad kõik siitkandist sinna suunduvad lennukid. Satute otse lõunamaisesse muinasjuturiiki, sellisena tuledesäras Thbilisi teid vastu võtab – silmipimestavalt kaunis ja ahhetama panev oma suursugususes. Kirikud, kloostrid, linna kohal kõrguv Narikala kindlus, iidne linnamüür, “sädemeid pilduv” teletorn ja ülipõneva arhitektuuriga uhiuued ühiskondlikud hoo-

ned (lendavaid taldrükuid meenuvat linnavalitsuse hoone, kahe hiigeltoruga kultuurikeskus, klaasist Vabaduse sild, klaaskupliga presidendipalee) mõjuvad linna ümbrisevatele mäeküngastele ja valgustatud Mtkvari jõe kaldapealsel nagu kalliskive täis aarde-laegas. Ent päevane Thbilisi pole kraadivõrdki vähem kaunis. Bütsantslikku joont järgivad võimsad ja kauni ikonostaasiga kirikud ja kabelid, kuulsad “rippuvad” puitpitsidega ja sepistustega rõdud, itaalia õued, romantiline Chardini kvartal vanalinnas. Isegi kogenud rännumehed tunnetavad Thbilisile

erimast lummatavat atmosfääri, tema linnakultuuri, mis väljendub elanike erilises lembuses kunsti, muusika, kirjanduse, teatri ja mõnusa äraolemise vastu, võetakse kokku ühesõnalise mõistega *thbilisuri*. Kes tahab sellest “Thbilisi vaimust” täiel rinnal osa saada, peaks Thbilisi sõitma oktoobri esimesel nädalvahetusel, kui toimub linna festival Thbilisoba. Siis promeneerib linnarahvas hiliste öötundideni tänavatel, kõikjal kõlab muusika, tänavaile ehitatud lavadel saab nautida kuulsate laulu- ja tantsuansamblite või poptähtede esinemisi, õhus hõljub šašlõki ja küpsetiste ahvatlev lõhn...

Thbilisi on Gruusia kunstielu süda, kus asub arvukalt kunsti- ja ehtgaleriisid, täis kõrgetasemelist ja äärmiselt kaunist kunsti. Siin on

elanud ja loonud nii maailma-kuulus naivist Niko Pirosmani kui maalilegend Lado Gudiashvili. Thbilisist on loominguks ainet ammutanud Lermontov, Gribojedov, Tolstoi, Puškin, Knut Hamsun jpt kirjandusklassikud. Uurida tasub Thbilisi kodulehte (www.info-tbilisi.com), et ühitada reis mõne festivali või suurema üritusega, näiteks kaks korda aastas

ka vihaga maha põletatud – madin jõuka, kauni ja strateegiliselt soodsa asukohaga Thbilisi pärast käis pidevalt.

Linn oli hinnatud ka väävli-rikaste ravitoimeliste kuumavee-allikate pooldest ja ainuüksi nende saamiseks enda valdusesse ei peetud paljaks sõjakäike ette võtta. Väävliallikad on andnud linnale nimegi – *tpili* tähendab sooja ja

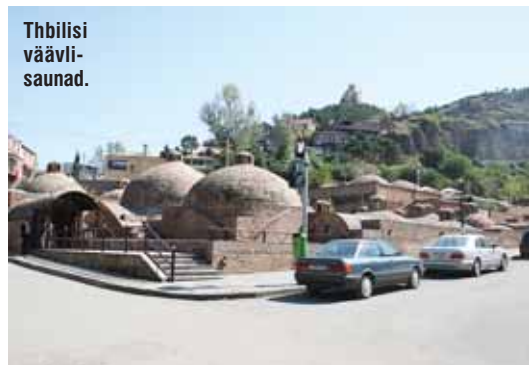
Kindlasti tuleks ära käia Gorgosali väljaku ääres asuvates kuulsates väävliisaunades, mis on avalike kümblyasutustena tegutsenud juba keskajast. Lugupidamisest grusiinide vastu ja arhitektuurilise imena väärib külastust Sameba katedraal Eliase mäel, mis on pühendatud gruusia rahva vaimsele uuestisünnile ja kestmisele. Samuti Thbilisi esimene risti-

**Maha-
jätud
pühakoda
mägedes.**

**Vakhtang
Gorgosali
ratsa-
monument.**

**Thbilisi
väävli-
saunad.**

Gruusia oma kloostrite, kirikute ning kindlustega pa

toimivate Thbilisi moenädalate või jazzifestivaliga.

Kuningas Vakhtang Gorgosali asutatud kaunis Thbilisi pole kogu aeg Gruusia kuningriigi pealinn olnud. Eialgu tõi Gorgosali poeg Dachi I Mtskhetast siia Iberia kuningriigi pealinna, alles pärast võidukat lahingut türgi seldžukkide vastu 1122. aastal sai teoks Gruusia ühendatud kuningriigi loomine ja Thbilisist sai pealinn. Thbilisi ja kogu Gruusia kuldajaks peetakse 12.–13. sajandit, mil õitsesid kaubandus (Gruusiast läks läbi üks kuulsaid siiditee haru), teadus ja kultuur, see oli usinaim pühakodade ja kloostrite ehitamise aeg. Thbilisist on sajandite jooksul hoolega üles ehitatud ja

kuuma, niisiis linn kuumade allikate juures.

Thbilisi ja selle lähiümbrus on olnud sajandeid ka palverändurite üks meelissihtkohti (religioosne turism on ülimalt populaarne tänapäevalgi). Mtskheta lähedal, Mtkvari ja Aragvi jõe ühinemiskohal asub kõrgel kaljul Iveri (e. k rist) kirik, kus Püha Nino sai 337 AD taevase ilmutuse ja põimis oma juustest ja viinapuuväätidest esimese gruusiapärase algriisti (äratuntav pisut “longus” ristipuu pooldest). Mtskhetas asuv Svetiskoveli katedraal (tuntud ka kui Elava Samba kirik) on esimene ristiusu pühakoda Gruusias ning siia on maetud koos pühak Sidoniaga Jeesuse kuub, millega ta viidi Kolgata mäele.

usukirik Anchikati ning Siioni kirik, kus hoitakse Püha Nino risti. Imeline vaade avaneb gondliga linna kohale tõustes Narikala kindluse juurest, kus on lähedalt näha Gruusia Ema hiigelmonument. Gruusia eri piirkondade taluarhitektuuri ja külakultuuri tutvustab Thbilisi vabaõhumuuseum, mõnus on aega veeta kauni Kilkonnajärve äärseis kohvikuis-restoranides muuseumi lähistel.

KULTUURI- JA AJALOO- GURMAANIDELE

Gruusia oma kaunite kloostrite, kirikute ja kindlustega pakub ajaloo huvilisele ammendamatu avastusretki – seal on maailma mastaabis tähelepanu vääri vaid ja

UNESCO kaitse alla kuuluvaid ajaloo- ja kultuuriobjekte, nagu võluv Mtskheta vanalinn ja Gruusia uhkus Svetiskoveli katedraal. Kutaisi e muistse Aietese kuningriigi pealinnaga seondub otseselt Kuldvillaku legend – just siit, Arese hiiest, Jason selle armastava Medea abiga leidiski. Kuldvillakut käes hoidva Medea kuju saab näha Batumi südalinnas. Pilku püüab

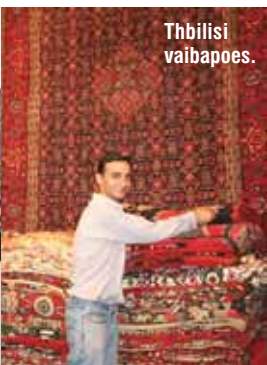
Tekhuri jõe kaldal asuv muistne Archaepolis (Nokalakevi) – Lääne-Gruusia mõjuvõimsaim linn, mille müüridelt on tuld ja tõrva lennanud nii türklaste, pärslaste kui Bütsantsi sõjameeste kraesse.

TERVISETURGUTAJATELE JA NAUDINGUOTSIJATELE

Gruusia kliima ja pikk Musta mere rannik on kui loodud päikese-

kogu Adjaaria kohta leiate www.tourismadjara.ge.

Gruusia spaakultuuri ajalugu ulatub 19. saj algusesse, mil Bakuriani mägedesse jääv Borjomi-Kharagauli imekaunist orust avastatud mitmekülgsede raviomadustega mineraalveeallikaid hakati sihipäraselt kasutama. Borjomist sai kiiresti Vene tsaaripere ja aadelkonna armastatuid puhke-

Thbilisi vaibapoes.

Adjaaria maastik.

Papid Ivari (Risti) kirikus.

kub ajaloojuvilisele ammendamatu avastusretki.

ka äsja renoveeritud Bagrati katedraal ning muistne, kogu Kaukasuse piirkonna mõjuvõimsaim teoloogia- ja teaduskeskus Gelati akadeemia, mida kutsuti hellitaval Uueks Hellaseks.

Äärmiselt muljetavaldavad nii ajaloolise tausta kui inimkäte loodud lummava mastaapsuse poolest on külastamist vääriavad varakristlikud koobaslinnad Vardzia ja Uplistsikhe ning David Gareja kloostrikompleks. Ajaloolistest linnadest pakuvad ehk enim huvi Alazani jõe orus, kaubakaravanide teele jäänud ja kindlusemüüri ümbritsetud romantiline Sighnagi, mille linnamuuseumis saab imetleda unikaalseid Pirosmanni originaalmaale, ning

ja merepuhkuse nautimiseks. Gruusiat on ohtvalt õnnistatud ka termaal- ja mineraalvee ning ravimudaga, mägede osoonirikas õhk on juba sajandeid siia meelitanud terviseturgutajaid ligidalt ja kaugelt.

Gruusias on üle saja ravikurorti, tuntumad neist asuvad Borjomis, Nabeglavis, Nunisis, Utseras ja Tsemis. Lääneosas valitseb aga subtroopiline kliima sinna juurde kuuluva rikkaliku ja lopsaka taimestiku ning Musta mere soojade lainetega. Adjaaria pealinn ja merekurortide kuninganna on kahtlemata Batumi, kuid piki rannikut on enam kui kakssada suuremat või väiksemat puhkekeskust. Infot Batumi ja

kohti, siia hakati massiliselt rajama pansionaate, residentse ja sanatooriume. Mitme kilomeetri sügavuselt arteesiaveena maapinnale tulev Borjomi on maailma mineraalirikkaim ravivesi. Siiski peetakse just tänu ravivatele kuumaveeallikatele ja Kumisi järve ravimudale spaapealinnaks Thbilist, kus tegutseb juba 1938. aastast Gruusia suurim, mitmekesiseid ravivõimalusi pakkuv ravispaa.

GRUUSIAS SUUSKADEL

Vaatamata soojale kliimale on Gruusias tänu Kaukasuse mäestikule suurepäraseid võimalused mõnusa talvepuhkuse veetmiseks. Seal asub kaks rahvusvahe-

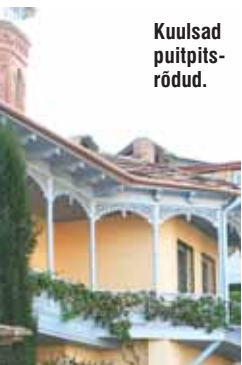
Batumi vanalinn.

Loo autor Tbilisi Vabaduse väljakul.

Sarpi rand Batumis.

Kuulsad puitpits-rõdud.

Lambakarjus tööpostil.

Tusheetia – jalgratturite paradiis.

Tõelistele jalgsi- ja rattamatkajatele kogu maailmast on Gruusia üks unistuste paiku.

liselt tuntud mäesuusakuurorti: Bakuriani (Väikese Kaukasuse ahelikus) ja Suure Kaukasuse ahelikus asuv Gudauri. Head hotellid, hästi hooldatud suusarajad ja mugavad liftid teevad suusatamise mõlemas väga nauditavaks.

Bakuriani suusakeskus jääb vaid 30 km kaugusele Borjomist ja asub metsasel alal, ligi 2 km kõrgusel Mukheri vulkaani laava-väljal. Kõrgeim liftiga vallutatav tipp on 2200-meetrine Kohta mägi. Tbilisist vaid 1,5-tunnise auto-sõidu kaugusel asuv Gudauri on väga kiirelt arenev paljude radade, mugavate tõstukite ja hea infrastruktuuriga suusakeskus.

RATASTEL JA JALGSI

Gruusia on mägede maa väga vaheldusrikka loomastiku ja taimestikuga ning erinevate pinnavormidega: alpiasasad vahelduvad tihedate kuusemetsade, palmide ja bambussaludega, laugjad orud lumiste mäetippudega. Puutu-matu loodus, tormlevad mägi-jõed, romantilised külad ja kalju-servadel kõrguvad kivist vahitornid. Sestap ongi ta tõelistele jalgsi- ning rattamatkajatele kogu maailmast üks unistuste paiku. Seljakotiga rändurite ja jalgratturite meelisregioonid on Tusheetia, Svaneetia, Khevsureti ja Khevi. Gruusias on arvukalt rahvus-

parke, loodus- ja metsakaitse-alasid. Paljudesse neist pääseb koos väljaõppinud giidi või saat-jaga, kuid see tasub end kindlasti ära. Huvilised võiksid tutvusteha loodusturismi agentuuri koduleheküllega www.apa.gov.ge.

Mägironijate peamine sihtmärk on Suur-Kaukasuse ahelik eesotsas selle uhkuse Kazbekiga (5047 m), kuhu legendi järgi aheldati Prometheus. Kazbeki jalamil, enam kui 2000 m kõrgusel asub Gergeti Kolmainu kirik, üks enim fotografeeritud kirikuid Gruusias. Reis mööda imekaunist Gruusia sõjateed Kazbekki on kahtlemata üks võimsamaid elamusi.